

Grygoriy Koshil

THE PLANNING OF HOUSE BUILDING IN VOLYNIAN POLISSIA IN THE SECOND HALF OF THE XX – BEGINNING OF THE XXI CENTURY

The article analyzes the features of the development of planning of the traditional house building in the Volynian Polissia in the second half of the XX – beginning of the XXI century, its connection with the traditional construction. The author traced the main stages of development and identified key factors that influenced the formation of the layout of the house. Based on the own field data article contains a description of the most common types of planning of houses in the region.

Key words: planning, Volynian Polissia, traditional house, construction.

УДК 930.1:94(477.8)

Тетяна Гуменюк

ВНЕСОК ЛЬВІВСЬКИХ МОВОЗНАВЦІВ У РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ В УРСР У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТ.

У статті проаналізовано історичний розвиток українського мовознавства західних областей УРСР в другій половині ХХ ст. Виділено основні напрямки досліджень, узагальнено науковий доробок львівських учених. Встановлено, що у працях повоєнного періоду на західноукраїнських землях найповніше представлено фонетичну систему, лексику та фразеологію конкретних говорів.

Ключові слова: Інститут суспільних наук АН УРСР (м. Львів), розвиток українського мовознавства, наукові дослідження, кафедра української мови, львівські мовознавці.

На сьогодні актуальним є дослідження питань історії українського мовознавства, до кола завдань якого входить окреслення закономірностей історичного розвитку філології, вивчення наукових здобутків, лінгвістичних праць українських дослідників мови другої половини ХХ ст.

В умовах радянських реалій чимало досягнень українських лінгвістів замовчувалося, на ґрунті необ'єктивних вульгарно-соціологічних оцінок засуджувалося, тож не випадково на сучасному етапі, коли ідеологічні бар'єри у незалежній Україні зруйновано, головну увагу зосереджено на належному поцінуванні спадщини діячів, імена яких повернуті із незаслуженого забуття.

Обмеження української мови упродовж семи десятиліть призвело до скорочення та звуження сфери її вживання саме науково-технічної термінології або навіть повного вилучення із вжитку широкими масами українського населення. Зокрема, переведено на російську мову більшість державних установ, підприємств, науково-дослідних інститутів, навчальних середніх та вищих закладів освіти. Оскільки наукову та ділову документацію почали вести російською мовою, то носії української науково-технічної термінології були змушені переорієнтуватися на російську мову. Захист кандидатських та докторських дисертацій відбувався російською мовою, до того ж існувала тільки одна всесоюзна атестаційна комісія, що приймала ухвали щодо присвоєння учених звань, філій вищих атестаційних комісій у союзних республіках не було. Зрештою, впроваджували російський спосіб мислення й оформлення думки, нав'язуючи неприродні для української мови, запозичені із російської вирази.

Невідкладним завданням сучасної науки вважаємо всебічне об'єктивне висвітлення історії українського мовознавства із позиції громадянина вільного суспільства. Реалізацію цього завдання слід розцінювати не лише як данину поваги тим, хто так чи інакше відзначився на шляху наукового поступу, а і як запоруку подальшого успішного розвитку вітчизняної лінгвістики, що має супроводжуватися адекватним аналізом зробленого й належним урахуванням здобутків.

Особливості мовної політики КПРС на українських землях у другій половині 40–80-х рр. ХХ ст. досліджували Т. Марусик [1], О. Малець [2], Л. Масенко [3], О. Бажан [4], В. Масненко [5], М. Ярмоленко [6]. Особливості розвитку української мови у період лібералізації радянського суспільства (1953–1964 рр.) висвітлили І. Павлова та О. Тевікова [7]. Основні засади розвитку української мовознавчої науки у другій половині ХХ ст. проаналізовано у працях М. Гнатюка [8], Я. Закревської [9], І. Ковалика [10], Ю. Коваліва [11], І. Ціхоцького [12]. Розвиток та досягнення української діалектології у другій половині ХХ ст. досліджувала Н. Хобзей [13].

Специфіка лінгвоциду, застосованого до української мови упродовж 1930–1980 рр., полягала в офіційній практиці обмеження функцій української мови із одночасним авторитарним втручанням у її внутрішні ресурси з метою знищення як самобутнього мовного утворення [14, с. 35]. Від середини 1950-х рр. центром лінгвістичних студій залишався Інститут мовознавства ім. О. Потебні АН УРСР.

Ця установа також координувала роботу, що її проводив відділ мовознавства Інституту суспільних наук АН УРСР у Львові, мовознавчі кафедри університетів і педінститутів у різних містах України. Провідним у цей період стає системно-структурний підхід [15, с. 199].

Упродовж 1960–1970-х рр. конкретні мовознавчі дослідження стимулювали появу загальних праць, а теоретичні результати останніх відображалися у словниках, довідниках і навчальній літературі. Повноцінний розвиток науки про мову дещо стримувала певна одноманітність у підходах, слабкість наукових шкіл, відсутність дискусій і переважна орієнтація українських лінгвістів на праці лише російських колег [16, с. 6]. Деякі галузі й далі потерпали від нав'язаних владою ідеологічних регламентацій. У "застійні роки" дедалі більше відчувалася потреба у соціолінгвістичних дослідженнях, які вивчали б побутування мови в усіх сферах суспільного життя, національно-мовну розбудову, проблеми двомовності тощо. Однак за тих часів не було жодної змоги писати на цю тему об'єктивно. Досліджувати процес русифікації українців, як і взагалі обговорювати мовну ситуацію в Україні, було негласно заборонено. Публікації із цього приводу відзначалися упередженістю, войовничим догматизмом і відсутністю належного фактажу. Від 1960 р. розпочалося вивчення української мови структурно-математичними методами. Такий підхід дав змогу точніше описати її фонемну, морфемну та словотвірну структури, вивчити словозмінні парадигми й синтаксичні структури, виробити формально-граматичні засади структурної класифікації речень [17, с. 8].

Методологія лінгвістичних досліджень ґрунтувалася тоді на філософії діалектичного матеріалізму. Вона орієнтувала науковців на вивченні мовних явищ у розвитку й у зв'язках із іншими явищами, тобто, озброювала такими важливими принципами, як історизм і системність. Але оскільки насаджувалася вона догматично, а методології, засновані на інших філософських течіях, не схвалювалися, то українські мовознавці виявилися загалом необізнаними із новими школами, що саме тоді виникли за кордоном ("неогумбольдтіанство", "етнолінгвістика", "філософія" тощо). Ці напрямки оголошувалися "буржуазними" чи "реакційними" й зазнавали вбивчої критики. Ставлення до них поліпшилося лише під кінець 80-х рр. ХХ ст., що відобразилося у аналітичному огляді "Методологические основы новых направлений в мировом языкознании" (1992 р.) [18, с. 215].

На початку 1990-х рр. змінилися підходи до трактування мови, як наукового поняття, розширилося розуміння її природи, суті та функцій. Стало очевидним, що, крім з'ясування історії та структури різних мовних явищ, слід активніше дошукуватися причин, які зумовлюють їх появу і розвиток. Через це до традиційних порівняльно-історичного та структурного методів долучаються комунікативно-функціональний і когнітивний підходи, що розглядають мову крізь призму людини та її свідомості.

Відновлений, після закриття, Львівський університет, переживав складні часи: 1946 р. репресовано новопризначеного завідувача кафедри української мови П. Кострубу, звинуваченого у буржуазному націоналізмі. На кафедрі української мови працювали учені із європейською освітою, відомі не лише в Україні, а й за її межами. Приміром, Б. Кобилянський мав віденський докторат, який не бажала визнати радянська влада, знав до десяти іноземних мов, зокрема, санскрит. Кафедра мала заслужений авторитет, їй одній із перших в Україні доручили організувати факультет підвищення кваліфікації викладачів української мови у вищих навчальних закладах. У 50-х рр. ХХ ст. потенціал кафедри зростає, її очолює І. Ковалик, який розбудував теоретичний апарат, визначив типи морфем, способи словотвору й основні тенденції його розвитку. Упродовж 1950–1971 рр. І. Ковалик працював завідувачем кафедри української мови Львівського університету ім. І. Франка, упродовж 1974–1983 рр. очолював кафедру української мови в Івано-Франківському педагогічному інституті ім. В. Стефаника.

З іменем ученого пов'язано становлення української дериватологічної школи. 1958 р. вийшла друком його праця "Про деякі питання слов'янського словотвору", а згодом, того ж року, перша частина "Вчення про словотвір" (друга частина з'явилася у 1961 р.). Учні професора І. Ковалика активно продовжували працювати у сфері українського словотвору (Т. Возний, І. Ощипко та інші). Скажімо, Т. Возний займався проблемами словотвору дієслів у контексті східнослов'янських мов ("З проблем порівняльно-типологічного вивчення дієслів словотворення української мови в контексті східнослов'янських мов"), питаннями словотвірної семантики ("Словотвір дієслів в українській мові у порівнянні з російською і білоруською", 1981 р.) та інші.

На філологічному факультеті Львівського університету працювало чимало відомих лінгвістів: І. Свенціцький, П. Коструба, М. Онишкевич, І. Ковалик. До кінця 40-х рр. ХХ ст. у межах кафедри слов'янської філології, яку очолював І. Свенціцький (1876–1956 рр.), сформувалося ядро фахівців-полоністів. Це були викладачі польської мови Л. Гумецька (1901–1988 рр.), М. Онишкевич (1906–1971 рр.) та польської літератури Е. Воронецький (1886–1960 рр.) [19, с. 24]. Українському філологу І. Свенціцькому належать праці з історії болгарської, сербської та хорватської літератур.

Період 60–70-х рр. ХХ ст. вважають найпліднішим для української ономастики. Основні напрямки досліджень – топоніміка й антропоніміка. Серед першочергових завдань тогочасної науки – збирання та накопичування ономастичного матеріалу, виявлення зв'язку топонімів та антропонімів із місцевими топографічними реаліями. Українську антропонімію досліджував Ю. Редько, який від січня 1945 р. був деканом філологічного факультету та завідувачем кафедри української мови Львівського педінституту (1960 р. об'єднано із Дрогобицьким педінститутом ім. І. Франка). 1977 р. Ю. Редько завершив роботу над фундаментальним "Словником сучасних українських прізвищ" (30 тисяч одиниць), котрий, однак, видано тільки через тридцять років. Ця лексикографічна праця була першою у слов'янознавстві спробою створити комплексний антропонімічний словник [20, с. 584].

Фонологічну систему української мови досліджував П. Коструба, який був одним із авторів академічного курсу фонетики і фонології. Від 1956 р. П. Коструба, уже як доцент кафедри, продовжував наукову діяльність, опублікував, окрім наукових статей, курс лекцій "Фонетика сучасної української літературної мови" (1963 р.) [21], який досі залишається актуальним; став членом авторського колективу фундаментальної п'ятитомної праці "Сучасна українська літературна мова" (Київ: Наукова думка. Т. 1–5; 1969–1973 рр.). Підготував рукопис посібника "Фонетика української мови" (1979 р.).

Упродовж 1945–1997 рр. на кафедрі російської мови і загального мовознавства працювала І. Галенко, досліджувала проблеми історичної лексикології та семасіології, словотвору, морфології, синтаксису російської мови, культури мовлення. Упродовж 1960–1970 рр. вона розпочала ґрунтовно опрацьовувати проблеми структурної та математичної лінгвістики. Деяким підсумком теоретичних здобутків стало видання посібника "Програмоване навчання" (Львів, 1976 р.) [22, с. 301–302].

Ще одним напрямком досліджень відділу мовознавства Інституту суспільних наук повоєнного Львова була історична лексикографія. Наприкінці 50-х рр. ХХ ст. центр української історичної лексикографії перемістився з Києва – до Львова, де почала формуватися львівська лексикографічна школа. Історичний розвиток української лексикографії, формування та здобутки львівської лексикографічної школи у 1950–1970-х рр. вивчали У. Єдлінська [23], Л. Полюга [24], О. Кровицька [25]. 1967 р. Л. Паламарчук, аналізуючи завдання української лексикографії, відзначав, що працю над "Словником староукраїнської мови XIV–XV ст." львівським лексикографам довелося розпочинати із формування нової картотеки, позаяк уцілілі від воєнного лихоліття залишки колишньої картотеки, яку свого часу складали під керівництвом професор Є. Тимченка, виявилися, цілком непридатними для серйозної наукової роботи над історичним словником. Як засвідчило проведене 1965 р. широке обговорення істориками мови, укладеного у Львові пробного зошита словника та інших, пов'язаних із ним матеріалів, його укладачі та редактори раціонально розв'язували складні проблеми цього важливого видання [26]. Упродовж 1964–1974 рр. укладено два томи словника [27]. Згодом працівники відділу Л. Полюга, О. Кровицька продовжили дослідження етапів створення історичних словників. Співробітники відділу української мови Інституту суспільних наук АН УРСР на чолі із Л. Гумецькою відійшли від розуміння історичних словників – укладати словники, починаючи із появи першої писемної пам'ятки певної мови і завершуючи нашим часом. Українські історичні словники нового типу виконують окрему функцію – класифікують лексику і фразеологію відповідного періоду розвитку мови, описують її факти, указують на специфіку кожного з таких явищ, розкривають рух мови у визначений період [28, с. 195–196]. Професор Л. Гумецька залучила до "Словника староукраїнської мови XIV–XV ст." лише пам'ятки ділового стилю, таким чином вона зуміла обійти тогочасну радянську цензуру. Л. Полюга наголошував, що вперше в українській історичній лексикографії здійснено статистичні підрахунки, що фіксують наявність того чи іншого слова у писемних пам'ятках, засвідчено його значення, подано ті чи інші форми [29, с. 196–197].

Наступним етапом фіксації староукраїнської лексики стала копітка робота львівських лексикографів-істориків мови над "Словником української мови XVI – першої половини XVII ст.". Опублікувавши рецензію на деякі випуски "Словника...", Г. Хлипавка вказала, що значну допомогу у відборі українських пам'яток до першого його випуску надали професори С. Бевзенко, О. Горбач, Й. Дзендзелівський, М. Жовтобрюх, а також У. Єдлінська, О. Купчинський, І. Мицько, П. Тимошенко, Ф. Ткач, І. Чепіга [30, с. 248]. Слід звернути увагу на те, що, зважаючи на суспільно-політичні обставини, українським мовознавцям заборонялося вести "Словник..." із XII ст. У контексті дослідження історії української мови Я. Закревська, Н. Коциба здійснили огляд наукової діяльності Л. Гумецької [31].

Від 1957 р. у відділі мовознавства Інституту суспільних наук працював Л. Полюга (із 1993 р. – Інститут українознавства імені І. Крип'якевича НАН України), вивчав лексико-семантичні процеси української та інших слов'янських мов, словотвір і морфеміку, прилучився до появи таких

фундаментальних праць, як "Словник староукраїнської мови XIV–XV ст." (т. 1–2. Київ, 1977–1978 рр.) і до його продовження "Словник української мови XVI – першої половини XVII ст." (видано 13 випусків) [32, с. 213–214].

Дослідженням болгарського літературного процесу XX ст. у Львівському університеті займалася полоніст, болгарист О. Грибовська. Львівські учені К. Трофимович, В. Моторний, В. Лучук, А. Моторний займалися вивченням українсько-серболужицьких культурних відносин у повоєнний період. Історією верхньолужицької мови ґрунтовно займався львівський славіст К. Трофимович. Відомо, що у 50-х рр. XX ст. він зацікавився питаннями сорабістики, очолив сорабістичну школу. Значну частину мовознавчих сорабістичних робіт становили дослідження, присвячені проблемам історії верхньолужицької мови, результати яких уперше оприлюднено у підготовленому для студентів-славістів посібникові "Нариси з історії серболужицької літературної мови" (1970 р.) [33, с. 10].

На другу половину XX ст. припадає також початок української діалектології, як окремої наукової дисципліни, дослідження якої проводилося у двох актуальних напрямках – описова та історична діалектологія. Описова діалектологія вивчає територіальні діалекти у їх сучасному стані, досліджує взаємозв'язки різних діалектів. В описових дослідженнях те чи інше явище не лише констатовано, а й відповідним чином кваліфіковано та пояснено. Прикладом таких праць може слугувати книга співробітника Інституту суспільних наук П. Приступи "Говірки Брюховицького району Львівської області", видана, щоправда, у Києві 1957 р. [34].

Предметом історичної, або діахронної, діалектології було дослідження походження (історії формування) говорів та діалектів, процесів розвитку і змін їх системи, вивчення взаємозв'язків та групування діалектів у різні історичні періоди. Завданням історичної діалектології було також дослідження значення окремих територіальних говорів для формування загальнонародної національної мови. Матеріалом для досліджень із історичної діалектології стають дані писаних пам'яток, відомості про сучасний стан досліджуваних та суміжних говорів. Сучасний діалектолог Т. Ястремська вивчала історію формування та розвиток південно-західних говорів української мови [35].

Синтезований аналіз південно-західних говорів української мови – на північ від Дністра висвітлено у працях Г. Шила. Об'єктом дослідження мовознавців ставали здебільшого частини південно-західного говору, властиво, мовлення мешканців деяких районів чи конкретних населених пунктів Львівської та Тернопільської областей [36, с. 58–59]. Лексика бойківських говірок стала об'єктом дослідження М. Онишкевича. Підставою його докторської праці "Нариси лексикографії та лексикології Бойківщини на основі даних словника бойківського діалекту" (1968 р.) слугував "Словник бойківських говірок" (1984 р.), який, на жаль, вийшов друком тільки після смерті автора. Словник став першою працею із діалектної лексикографії Бойківщини, створеною на наукових засадах [37, с. 77]. М. Онишкевич також уклав "Атлас надсянського говору", мета якого – представити мовні явища говорів Надсяння у системі української мови, дати аналіз лексики у порівнянні із дослідженнями З. Штібера та інших, продемонструвати, що вони типові південно-західні говори, однак, на жаль, ця праця так і не вийшла друком. М. Онишкевич упродовж довгих років опублікував чимало цінних наукових розвідок, у яких висвітлив особливості функціонування окремих бойківських слів, представив методологічні, лексикографічні проблеми, пов'язані із працею над словником бойківських говірок, писав про іншомовні елементи у бойківських говірках, здебільшого румунізми, словакізми, мадяризми, русизми, а також про бойківські діалектні елементи у творах І. Франка [38, с. 29].

Певний внесок у дослідження бойківських говірок зробили науковці кафедри слов'янської філології Львівського університету Я. Пура та В. Черняк. Окрім монографії "Говори Західної Дрогобиччини" (ч.1. Львів, 1958 р.), Я. Пура опублікував ще декілька статей про місце наголосу, проблеми синтаксису, вживання сполучників, головні та другорядні члени речення у бойківських говірках [39, с. 31]. Дослідженням надсянського говору займалася український діалектолог Я. Закревська. Зокрема, мовознавець працю "Нариси з діалектного словотвору в ареальному аспекті" (К., 1973 р.) присвятила аналізу іменникових дериватів і словотворчих засобів українських надсянських говірок [40, с. 80]. Отже, у працях повоєнного періоду на західноукраїнських землях найповніше представлено фонетичну систему, лексику та фразеологію конкретних говорів.

Внесок у теорію епіграфіки, у вивчення дипінті на старовинних іконах здійснила теоретик лінгвогеографії, історик української мови Л. Коць-Григорчук. Від 1956 р. вона працювала в Інституті суспільних наук АН УРСР у Львові, упродовж 1973–1982 рр. – у Центральному державному історичному архіві УРСР. Дослідниці вдалося вдосконалити методи вивчення старожитніх написів.

Мову історичних пам'яток вивчав А. Генсьорський, зокрема, мовознавець обґрунтував власні концепції щодо авторства різних частин Галицько-Волинського літопису та автентичності грамот князя Льва Даниловича. У праці "Галицько-Волинський літопис (лексичні, фразеологічні та

стилістичні особливості)" (К., 1961 р.) він виконав текстологічне дослідження джерела, проаналізував його структуру, зробив спробу визначити авторів деяких його частин [41, с. 17].

Беззаперечним авторитетом у питаннях наукового синтаксису був І. Чередниченко, який очолював кафедру української мови в Ужгороді (1946–1947 рр.), Львові, Чернівцях (1955–1963 рр.). Він був активним учасником дискусії із проблем синтаксису, яка розгорнулася на сторінках різних періодичних видань на початку 50-х рр. ХХ ст.: свого часу в обговоренні взяли участь М. Поспелов, Є. Кротевич, О. Савченко, З. Мельничук та інші. 1959 р. як навчальний посібник для студентів філологічних факультетів з'явилася праця І. Чередниченка "Складнопідрядні речення в сучасній українській мові", котра не втратила своєї актуальності до сьогодні. Науковець виявив науковий інтерес і до фразеології – "Нариси з української фразеології" (1952 р.); до лексикографії – "Проблема створення римословника Т. Г. Шевченка // Українська мова і література в школі. – 1966. – № 3"; до різноманітних питань стилістики й культури мови "Нариси загальної стилістики української мови (1962 р.). Остання праця – спроба створити системний курс стилістики української мови [42, с. 140–142].

Таким чином, в останні десятиліття новими дослідженнями та інтерпретаціями поповнилася історія українського мовознавства західних областей УРСР. Провідні учені-філологи зняли ідеологічні нашарування із попередніх дослідницьких праць, об'єктивно висвітлили основні напрямки розвитку лінгвістики, наукові досягнення українських філологів зазначеного періоду. З 1960-х рр. розпочалося експериментальне досліджування інтонації як організаційно-комунікативного засобу, що передає логічні відтінки думки та її емоційне забарвлення; у самостійну галузь оформилися словотвір, ономастика, українська лексикологія; у 1970-х рр. фразеологія.

Розпочалося опрацювання української мови структурними методами; відновилося укладання термінологічних і галузевих словників; вивчалася історія літературної мови й історичної стилістики; досліджувалася історія західноєвропейських мов; виникла й зміцніла така сфера, як історія українського та слов'янського мовознавства. Однак про здобутки цього часу можна говорити лише стосовно наукових сфер, не підвладних ідеологічному диктатові. На об'єктивний аналіз тих мовних проблем або навіть цілих лінгвістичних галузей, які влада трактувала у політичній площині, як теорія походження української мови або її стан і функціонування в умовах насадженої тоталітарним режимом українсько-російської двомовності – було накладено суворе табу.

Список використаних джерел

1. Марусик Т. Інтелігенція України і влада / Т. Марусик // Питання історії України: Збірник наукових праць. – Чернівці: Золоті литаври, 1998. – Т. 2. – С. 145–153; Марусик Т. В. Західноукраїнська гуманітарна інтелігенція: реалії життя й діяльності (40–50-ті рр. ХХ ст.) / Т. В. Марусик. – Чернівці: Рута, 2002. – 464 с. 2. Малець О. О. Впровадження комуністичної ідеології насадження русифікації на Закарпаття та її крах (1950–1991 рр.) / О. О. Малець // Матеріали науково-практичної конференції (19–20 січня 2001 р.). – Ужгород, 2001. – С. 221–228. 3. Масенко Л. Мова і суспільство: Постколоніальний вимір / Л. Масенко. – Київ: КМ Академія, 2004. – 163 с.; Масенко Л. Мовна політика в УРСР: історія лінгвоциду / Л. Масенко // Українська мова у ХХ сторіччі: історія лінгвоциду: Документи і матеріали / [упоряд. Л. Масенко]. – К.: Вид. дім "Києво-Могилянська академія", 2005. – С. 5–36. 4. Бажан О. Г. Рух за поширення української мови в період "хрущовської відлиги" / О. Г. Бажан // Наукові записки. – Т. 65. Історичні науки / Національний університет Києво-Могилянська академія. – К., 2007. – С. 40–49; Бажан О. Радянізація західних областей України в другій половині 1940 – поч. 1950-х років: наслідки в національно-культурній сфері / О. Бажан // Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика. – Київ: Інститут історії України НАН, 2007. – Вип. 12. – С. 340–356; Бажан О. Мовне питання в Українській РСР у дзеркалі ХХ з'їзду КПРС / О. Бажан // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки. – К.: Інститут історії України НАН України, 2007. – Вип. 16(2). – С. 390–396; Бажан О. Мовний процес в Українській РСР в умовах початкового періоду десталінізації (1953–1955 рр.) / О. Бажан // Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика. – Київ: Інститут історії України НАН, 2008. – Вип. 14. – С. 95–103; Бажан О. Г. Наростання опору політиці русифікації в Українській РСР у другій половині 1950-х – 1960-х рр. / О. Г. Бажан // Український історичний журнал. – 2008. – № 5. – С. 147–159. 5. Масенко В. В. Письменники України у боротьбі за державний статус української мови в останні роки радянської влади (1985–1991) / В. В. Масенко // Вісник Черкаського університету. Серія "Історичні науки". – 2011. – Вип. 202. – Ч. IV. – С. 90–100. 6. Ярмоленко М. І. Мовна політика в УРСР у 40–80 роках ХХ століття / М. І. Ярмоленко // Наукові записки ПІЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України. – К., 2013. – Вип. 3(65). – С. 365–377. 7. Павлова І. Національно-мовна ситуація в Україні та проблеми функціонування української мови в період "десталінізації" (1953–1964 роки) / І. Павлова, О. Тевікова // Проблеми соціолінгвістики, фоностилістики, граматики, лінгвостилістики, журналістики та методики навчання української мови (до 95-річчя університету): збірник наукових праць / [за редакцією проф. М. І. Степаненка]. – Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2010. – С. 16–23. 8. Гнатюк М. Наша гідність і опора / М. Гнатюк // Українська філологія: досягнення, перспективи: До 145-річчя заснування кафедри української філології у Львівському університеті / [ред. кол.: М. І. Гнатюк (відп. ред.) та ін.]. – Львів, 1994. – С. 3–29. 9. Гуцульські говірки: Лінгвістичні та етнолінгвістичні дослідження / [відп. ред. Я. Закревська]; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. – Львів, 2000. – 364 с. 10. Ковалик І. І. Питання

українського і слов'янського мовознавства. Вибрані праці. – Ч. 2 [упоряд. З. Терлак] / І. І. Ковалик. – Львів-Івано-Франківськ, 2008. – 496 с. 11. Ковалів Ю. І. Філологія як міждисциплінарна наука: стан, перспективи / Ю. І. Ковалів // Літературознавчі студії / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – 2009. – Вип. 24. – С. 198–201. 12. Ціхоцький І. Франкознавчі дослідження кафедри української мови Львівського університету (наукові традиції і перспективи) / І. Ціхоцький // Українське літературознавство. Збірник наукових праць. – 2010. – Вип. 72. – С. 91–98. 13. Хобзей Н. З історії львівської діалектології / Н. Хобзей // Діалектологічні студії: Збірник праць / Нац. акад. наук України, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича; [відп. ред.: П. Гриценко, Н. Хобзей]. – Львів: Вип. 4. Школи, постаті, проблеми. – 2004. – С. 63–72; Хобзей Н. В. Львівський відділ / Н. В. Хобзей // Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України – 75, 1930–2005: Матеріали до історії / [редкол.: В.Г. Складенко (відп. ред.) та ін.]. – К.: Довіра, 2005. – С. 359–361. 14. Масенко Л. Мовна політика в УРСР: історія лінгвоциду / Л. Масенко // Українська мова у XX сторіччі: історія лінгвоциду: Документи і матеріали / [упоряд. Л. Масенко]. – К.: Вид. дім "Києво-Могилянська академія", 2005. – С. 5–36. 15. Селігей П. О. Мовознавство / П. О. Селігей // Історія української культури. У п'яти томах. Том 5. Українська культура XX – початку XXI століть. Кн. 3. Культура та розвиток науки і технологій в Україні / [головна редкол.: Патон Б. Є., Вервес Г. Д., Курас І. Ф., Литвин В. М., Толочко П. П., Даниленко В. М., ред. колегія: Жулинський М. Г., Бондар М. П., Сулима М. М., Гриценко П. Ю., Дзюба І. М., Кульчицький С. В., Новичеко Л. М., Онищенко О. С., Попович М. В., Складенко В. Г., Скрипник Г. А., Федорук О. К., Храмов Ю. О., Шевченко Є. І.]. – К.: Наукова думка, 2012. – С. 188–230. 16. Селігей П. О. Українське академічне мовознавство за дев'яносто років (1918–2008) / П. О. Селігей // Мовознавство. – 2008. – № 4–5. – С. 3–17. 17. Селігей П. О. Українське академічне мовознавство за дев'яносто років (1918–2008) / П. О. Селігей // Мовознавство. – 2008. – № 4–5. – С. 3–17. 18. Селігей П. О. Мовознавство / П. О. Селігей // Історія української культури. У п'яти томах. Том 5. Українська культура XX – початку XXI століть. Кн. 3. Культура та розвиток науки і технологій в Україні / [головна редкол.: Патон Б. Є., Вервес Г. Д., Курас І. Ф., Литвин В. М., Толочко П. П., Даниленко В. М., ред. колегія: Жулинський М. Г., Бондар М. П., Сулима М. М., Гриценко П. Ю., Дзюба І. М., Кульчицький С. В., Новичеко Л. М., Онищенко О. С., Попович М. В., Складенко В. Г., Скрипник Г. А., Федорук О. К., Храмов Ю. О., Шевченко Є. І.]. – К.: Наукова думка, 2012. – С. 188–230. 19. Козицький А. Полоністика у Львівському університеті / А. Козицький, А. Кравчук // Наукові зошити історичного факультету Львівського університету. Збірник наукових праць. – 2009. – Вип. 10. – С. 13–35. 20. Гнатюк М. "Юліан Редько (1905–1993): Статті. Спогади. Матеріали" / М. Гнатюк // Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника. – 2008. – Вип. 1(16). – С. 580–585. 21. Коструба П. П. Фонетика сучасної української літературної мови / П. П. Коструба. – Ч.1. – Львів, 1963. – 100 с. 22. Бацевич Ф. Ювілей знаного славіста, педагога, людини: штрихи до портрета Іраїди Георгіївни Галенко / Ф. Бацевич, Т. Космеда // Проблеми слов'янознавства. – Львів, 2010. – Вип. 59. – С. 301–306. 23. Єдлінська У. Деякі аспекти дослідження ролі територіального фактора в історії української мови (за фактами історичної лексикографії) / У. Єдлінська // Записки Наукового товариства ім. Шевченка. Праці філологічної секції. – Т. ССXXXIV. – 1997. – С. 169–185; Єдлінська У. З історії львівської лексикографічної школи / У. Єдлінська // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Збірник на пошану професора Юрія Сливки. – Львів, 2000. – Вип. 7. – С. 510–516. 24. Полюга Л. Українські історичні словники в контексті слов'янської лексикографії / Л. Полюга // Проблеми слов'янознавства. – 2000. – Вип. 51. – С. 195–198. 25. Кровицька О. Українська історична лексикографія у міжслов'янському контексті / О. Кровицька // Проблеми слов'янознавства. – 2003. – Вип. 53. – С. 136–144; Кровицька О. Українська лексикографія: теорія і практика / О. Кровицька. – Львів, 2005. – 174 с. 26. Паламарчук Л. С. Основні здобутки й першочергові завдання української лексикографії / Л. С. Паламарчук // Мовознавство. – 1967. – № 1. – С. 19–27. 27. Словник староукраїнської мови XIV–XV ст.: Пробний зошит / АН УРСР. Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. Ін-т суспільних наук. Львів. держ. ун-т; [уклад А.І. Генсьорський, Д. Г. Гринчишин, У. Я. Єдлінська, В. Л. Карпова, Л. М. Полюга, М. Л. Худаш; гол. ред. Л. Л. Гумецька]. – К.: Наукова думка, 1964. – 190 с.; Словник староукраїнської мови XIV–XV ст. В 2 т. Т. 2. Н-Я / АН УРСР. Ін-т суспільних наук; [редкол.: Д. Г. Гринчишин, Л. Л. Гумецька (голова), І. М. Керницький; уклад. І. М. Керницький, Д. Г. Гринчишин, У. Я. Єдлінська, В. Л. Карпова, Л. М. Полюга, М. Л. Худаш, О. Т. Захарків, Р. Й. Керста; виявлення і підбір пам'яток, складання картотеки словника Л. М. Полюга та ін.]. – К.: Наукова думка, 1978. – 591 с. 28. Полюга Л. Українські історичні словники в контексті слов'янської лексикографії / Л. Полюга // Проблеми слов'янознавства. – 2000. – Вип. 51. – С. 195–198. 29. Полюга Л. Українські історичні словники в контексті слов'янської лексикографії / Л. Полюга // Проблеми слов'янознавства. – 2000. – Вип. 51. – С. 195–198. 30. Хлипавка Г. Історичний словник української мови XVI – першої половини XVII ст. як культурологічне джерело / Г. Хлипавка // Історичні та культурологічні студії / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України; [відп. ред. Я. Ісаєвич; автори: Сливка Ю. Ю., Боруцький С. Т., Голяк В. О., Максимук П. П., Микитів Б. С.]. – Вип. 3. – Львів, 2004. – С. 246–251. 31. Закревська Я. Лукія Гумецька: учений і людина / Я. Закревська // Українська історична та діалектна лексика. – Львів, 1995. – Вип. 2. – С. 5–12; Коциба Н. Польсько-український словник за редакцією Лукії Гумецької як основа для об'єктивної багатофункціональної лексикографічної бази даних / Н. Коциба // Проблеми слов'янознавства. – 2010. – Вип. 59. – С. 169–180. 32. Єдлінська У. Професору Левкові Полюзі – 70 / У. Єдлінська // Проблеми слов'янознавства. – 2000. – Вип. 51. – С. 213–215. 33. Моторний В. Слово про друга, людину, вченого / В. Моторний // Костянтин Трофимович: Біобібліогр. покажч. / [уклад. Л. Панів; наук. ред. та

автор передм. В. Моторний; редкол.: Б. Якимович (голова), В. Моторний, Г. Чопик]. – 2-е вид., допов. – Львів: Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. – С. 8–13. 34. Приступа П.І. Говірки Брюховицького району Львівської області. – К., 1957. – 132 с. 35. Ястремська Т. Діалектний простір Галичини: говірки української мови / Т. Ястремська // Українська мова в Галичині: історичний вимір / [відп. ред. Я. Ісаєвич, М. Мозер, Н. Хобзей]. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. (Серія "Історія мови"). – 2011. – С. 55–106. 36. Ястремська Т. Діалектний простір Галичини: говірки української мови / Т. Ястремська // Українська мова в Галичині: історичний вимір / [відп. ред. Я. Ісаєвич, М. Мозер, Н. Хобзей]. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. (Серія "Історія мови"). – 2011. – С. 55–106. 37. Ястремська Т. Діалектний простір Галичини: говірки української мови / Т. Ястремська // Українська мова в Галичині: історичний вимір / [відп. ред. Я. Ісаєвич, М. Мозер, Н. Хобзей]. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. (Серія "Історія мови"). – 2011. – С. 55–106. 38. Лесів М. Бойківські говірки в дослідженнях у XIX і XX ст. / М. Лесів // Софія Рабій-Карпинська. Бойківські говірки. Збірник статей / [зібрав і підготував до друку В. Пилипович]. – Перемишль, 2011. – Т. XVIII. – С. 15–38. 39. Лесів М. Бойківські говірки в дослідженнях у XIX і XX ст. / М. Лесів // Софія Рабій-Карпинська. Бойківські говірки. Збірник статей / [зібрав і підготував до друку В. Пилипович]. – Перемишль, 2011. – Т. XVIII. – С. 15–38. 40. Колодинська Т. Стан і перспектива досліджень українських надсянських говірок у Польщі / Т. Колодинська // Тека kom.Pol.–Ukr: Zwiaz.Kult. – OL PAN, 2010. – С. 77–84. 41. Котляр М. Галицько-Волинський ізвод у колі давньоруських літописів / М. Котляр // Київська старовина. – 1999. – № 1. – С. 13–21. 42. Галас А. Из когорти фундаторів: (до 110-річчя від дня народження І. Г. Чередниченка) / А. Галас // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Філологія. – 2008. – Вип. 18. – С. 139–142.

Татьяна Гуменюк

ВКЛАД ЛЬВОВСКИХ ЯЗЫКОВЕДОВ В РАЗВИТИЕ УКРАИНСКОЙ ФИЛОЛОГИИ В УССР ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ XX В.

В статье проанализировано историческое развитие украинского языкознания западных областей УССР во второй половине XX в. Выделены основные направления исследований, обобщена научная работа львовских ученых. Установлено, что в трудах послевоенного периода на западноукраинских землях полнее всего представлена фонетическая система, лексика и фразеология конкретных говоров.

Ключевые слова: Институт общественных наук АН УССР во Львове, развитие украинского языкознания, научные исследования, кафедра украинского языка, львовские языковеды.

Tetiana Humeniuk

CONTRIBUTION OF THE LVIV LINGUISTS INTO THE DEVELOPMENT OF THE UKRAINIAN PHILOLOGY IN THE USSR IN THE SECOND PART OF XX CENTURY

Historical development of the Ukrainian Linguistics in the western regions of the USSR in the second part of XX century is analyzed in the article. Key directions of the research are distinguished; scientific achievements of the Lviv scholars are summarized. It was proved that the phonetic system, vocabulary and phraseology of specific dialects were presented to the full in the works of the postwar period on the West Ukrainian territories.

Key words: the Institute of Social Sciences of the Academy of Science of the USSR in Lviv, development of the Ukrainian Linguistics, scientific research, the department of Ukrainian, Lviv linguists.

УДК 39-057.56(4+47)“20”

Оксана Кичак

ПОБУТ ЗАКАРПАТСЬКИХ ЗАРОБІТЧАН ЗА КОРДОНОМ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ. (РЕЗУЛЬТАТИ ПОЛЬОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ)

Стаття підготовлена на основі польових досліджень (анкетування та інтерв'ю трудових мігрантів Закарпаття). Тут подається інформація про особливості повсякденного життя та умови праці закарпатських заробітчан у країнах призначення. Особливості працевлаштування та вдалого заробітку за кордоном пов'язуються із економічними трансформаціями у світі та психологічними й культурними особливостями, які відбуваються на чужині із закарпатцями. Значна увага у дослідженні приділяється порівнянню та опису становища місцевих трудових мігрантів у Росії та країнах Західної Європи.

Ключові слова: побут, трудові мігранти Закарпаття, країни-реципієнти, початок ХХІ ст., польові дослідження.

Закарпатська область, через близьке прикордонне розміщення до країн зі стабільною економікою, стала однією із перших з-поміж інших регіонів за кількістю трудових мігрантів. Згідно із результатами офіційного моніторингу, 125–250 тис. мешканців працюють за кордоном. Реальні ж